

MISHPOLOGEN

Medlemsblad för Judiska Släktforskningsföreningen i Sverige

Nr 4, 2009–Årgång 13

I det här numret:

Ordförandens spalt 2

Referat från föreläsning 3

Gamla tyska begravningsplatser 4

Medlemsavgiften 2010

Kom ihåg att betala MEDLEMSAVGIFTEN för 2010, som är oförändrad—endast 100 kronor.

Föreningen har plusgiro 437 28 62-5.

Inbetalningskort bifogas med tidningen till dig som inte redan har betalt.

Till er som får tidningen digitalt kommer inte något inbetalningskort.

Välkomna till medlemsmöte!

Tisdag den 19 januari kl 18.00, Judiska Biblioteket

"Upprustning av judiska begravningsplatser i Polen efter 60 år av förstörelse och vanvård"

Ewa Wymark som är journalist och **Max Safir** berättar om begravningsplatsen i Bodzentyn. Max Safir kommer själv från Bodzentyn och kom till Sverige som enda överlevande i sin familj. **Leon Weintraub** berättar om sitt arbete med en annan begravningsplats - den i Dobra. Dessutom kommer en liten film visas från återinvigningen av begravningsplatsen i Bodzentyn.

På många ställen i Centraleuropa pågår upprustningar av gamla judiska begravningsplatser.

Man vill skydda och bevara ett kulturarv. Initiativet till upprustningarna kommer inte bara från judiskt håll utan från statliga myndigheter och t.o.m. från präster i de lokala kristna församlingarna. En judisk begravningsplats ska bevaras för evigt och blir därmed också en viktig källa för släktforskningen när arkivens dokument sinar. "Stenarkivet" heter t.ex. en bok om den gamla judiska begravningsplatsen i Rossau i Wien. På många håll t.ex. i Tjeckien pågår dessutom ett dokumentationsarbete av gamla judiska begravningsplatser, gravstenar fotograferas och databaser läggs upp på internet, se Mishpologen nr 3, 2008.

Mer information om kommande medlemsmöten på sid. 4.

Ordförandens spalt

Förr eller senare kör man fast i sin släktforskning. Man kommer inte längre på en gren. Oftast handlar det om att arkivmaterial saknas, men det kan också handla om att personen i fråga bara verkar ha försvunnit. Det finns inga självklara ledtrådar hur man ska gå vidare. Det brukar på engelska kallas för att man stött i en "Brick wall".

Då gäller det att vara kreativ, men framförallt ha skaffat sig historiska och kulturella kunskaper om den tid och det område som den sökta personen levde i.

Jag ska ta ett exempel från min egen släktforskning. Personen i fråga hette Olivia LEINER och var född 16 september 1877 i en liten västböhmsk by Oberklen som idag heter Sobechleby. Släkten Leiner var ingift i familjen Fürth och just Olivia var syssling med min pappas farmor.

Från Olivias mors och fars dödsannonser i Prager Tagblatt och Neue Freie Presse som utkom i Wien visste jag att Olivia var gift med Heinrich MORGENSTERN, men det var allt jag visste om Oliva. Däremot kände jag till hennes syskon. Jag hade t o m hittat dödsannonser efter hennes storebror Gustav Leiner. Han dog så sent som i augusti 1933. Bland de sörjande nämns Olivia och hennes make Heinrich Morgenstern. Men sedan är båda makarna spårlost försvunna. Inte heller vet jag om de hade några barn då i dödsannonserna nämns bara barnbarnen just som barnbarn dvs. utan några namn.

Olivia och hennes man dog inte heller före andra världskriget då jag inte fann

några dödsannonser i Prager Tagblatt eller Neue Freie Presse, där jag hade hittat alla andra avlidna släktingar till Olivia. Sannolikheten var alltså liten, för att Olivia inte skulle ha haft en dödsannons.

Inte heller fanns makarna Morgenstern i Yad Vashems databaser över dem som hade mördats av nazisterna. Olivia saknades även i passagerarlisterna från amerikabåtarna och i det amerikanska källmaterialet. Inte heller hörde hon till de judar som hade lyckat ta sig till England - i varje fanns hon inte i de databaser som finns tillgängliga på nätet. Det såg ut som om jag skulle få ge upp. Möjligen skulle man kunna tänka sig att Oliva hade lyckats ta sig till något land i Latinamerika. Men från den delen av världen finns varken passagerarlistor eller annat källmaterial på internet och var i Latinamerika; Chile, Ecuador, Columbia eller Brasilien?

Men jag försökte en sista gång att söka efter henne i Ancestrys många databaser men nu som Olivia Leiner. Det var högst osannolikt att Olivia skulle ha lämnat sin make Heinrich efter fyllda 56 år och tagit tillbaka sitt flicknamn. Sämt händer i dagens Sverige - inte i mellankrigstidens centraleuropeiska judiska borgerlighet.

Men det var ett lyckokast. Jag hittade en Olivia MONTER född samma datum och år som den Olivia som jag letade efter och död i Los Angeles 1958 samt dessutom med en far som hette LEINER i efternamn och en mor som hette KOHN i efternamn. Olivia var dotter till David Leiner och Maria Kohn. Varför

hette hon Monter i efternamn? Det fick jag reda på när jag sökte vidare på Monter i Ancestrys databaser. Jag hittade en ansökan om amerikanskt medborgarskap för Henry Monter och av den framgick att Henry Monter och Heinrich Morgenstern var samma person. Makarna Morgenstern hade bytt efternamn till Monter redan innan de lyckades ta sig över till USA 1939, några månader efter att Hitler hade ockuperat Tjeckoslovakien och Prag där de bodde.

Till USA hade de anlänt som Jindrich och Olivia Monter. Jindrich är Heinrich på tjeckiska. De hade dessutom två söner Richard och Rudolf Monter. Rickard hade redan emigrerat till USA på 1920-talet och hade sedan lyckats rädda sin 78-åriga far, sin mor och sin bror undan Förintelsen. Den äldre sonen Richard bodde i Hollywood och hans bror Rudolf slutade sina dar i USA som just filmproducent i Hollywood.

Jag visste alltså inte att Olivia och hennes man hade bytt efternamn från Morgenstern till Monter. Att de gjorde det efter 1933 är inte heller så konstigt när vi har historiens facit. Olivias kusiner bytte efternamn från Kohn till Kars. Men den strategin räddade dem inte undan Förintelsen och inte heller var det bytet av efternamn som gjorde att Olivia och Jindrich Monter undkom nazisterna. Det var äldste sonens emigration till USA som räddade Olivia och hennes familj undan Hitler.

Thomas Fürth

Givande föreläsning om Emma Zorn på medlemsmötet 10 nov

Tisdag den 10 november föreläste **Birgitta Sandström** om "Emma Zorn född Lamm" på Judiska biblioteket. Birgitta är fil dr. i konstvetenskap, tidigare museichef för Zorn-samlingarna i Mora och skriver nu på en biografi om Emma Zorn, hennes judiska arv och internationella kontaktnät. Vi var cirka 25 personer som lyssnade på Birgitta när hon föreläste om Emma och hennes judiska familj flera generationer tillbaka. Hon berättade om hur Emma träffar Anders Zorn, deras liv tillsammans och de internationella kontaktnät Emma har och som får betydelse för Anders Zorn. Vi fick också se bilder på Emma, hennes familj och på de tavlor som Zorn målat av personer med judisk anknytning. En mycket intressant föreläsning, vi är säkert ett flertal som ser fram emot att få läsa Birgitta Sandbergs biografi om Emma Zorn.

Gun Moll

Gamla begravningsplatser och gravar i Tyskland

Om man har förfäder som levit i Tyskland för länge sedan – och är intresserad av släktforskning – kan det vara givande att försöka hitta gamla gravar på judiska begravningsplatser i Tyskland. Gamla gravstenar har ju ofta uppgifter inte bara om den avlidna personen utan även om namnet på fadern och/eller maken (om den avlidna är en gift kvinna). Det finns säkert många webbsiter och andra källor för att hitta begravningsplatser och gravtexter, men jag vill här nämna en källa som jag själv nyligen använt och haft mycket stor glädje av.

”Salomon Ludwig Steinheim-Institut für deutsch-jüdische Geschichte an der Universität Duisburg-Essen” har en hemsida som heter www.steinheim-institut.de och som har många slags intressant innehåll. Om man där klickar på ”Datenbanksuche”, kommer det upp bl.a. en ruta som heter ”Epigrafik – Cemeteries”. Om man klickar på den rutan, och därefter på rubriken ”alphabetisch”, kommer det upp en lång lista på begravningsplatser i Tyskland.

Eftersom jag har förfäder som för länge sedan levde i Altona/Hamburg, har jag klickat på begravningsplatsen ”Hamburg-Altona, Königstrasse, 5936 Inschriften (1621-1871)”. Då kommer det upp ord

man kan klicka vidare på, t.ex. ”Volltextrecherche” eller ”Inschriften”.

Jag vet att mina förfäder i Altona/Hamburg hette Heilbut och Altona i efternamn. Jag har även släkträd för dessa släkter till början av 1600-talet, så jag vet ganska många av dessa förfäders förnamn, och även födelseår och/eller dödsår för en del av dem, men det är inte alls nödvändigt för att gå vidare. Om man efter att ha klickat på ”Volltextrecherche” skriver in efternamnet i lämplig ruta – och sedan klickar på ”suchen” och därefter på ”anzeigen” – kommer det upp alla gravtexter som innehåller detta efternamn.

Man kan även skriva in både förnamnet och efternamnet, och då kommer endast just den eftersökta gravtexten upp. Men då måste man skriva precis det gammaldags/hebreiska förnamn som står på gravstenen, t.ex. Schmucl (i stället för Samuel) eller Mosche (i stället för Moses) eller Jaakow (i stället för Jacob).

Den äldsta (bevarade) graven på denna begravningsplats är från 1621 och avser Samuel Jehuda Altona. Av gravstensens text framgår att han grundade den första judiska församlingen i Altona. Jag har på annat håll läst att familjen kom att använda staden Altonas namn som sitt efternamn och

släktnamn, därför att den var den första judiska familjen i Altona, dvs. ”Samuel Jehuda (från) Altona”. Denne man var min mormors farfars morfars farfars morfars far. Även för hans hustru Gutchen Levy finns gravstenen (från 1628) och dess text.

Alla texter är på hebreiska men även översatta till tyska. Det finns även foton på dessa två gravstenar som står tätt bredvid varandra. Fotona går att förstora och sedan skriva ut i A4-format. Gravstenarna verkar vara i ganska gott skick (i alla fall när de fotograferades) och den hebreiska texten är mycket tydlig och fullt läsbar – för den som kan hebreiska. Dessa foton är verkligen överraskande och imponerande. *På det bifogade fotot syns båda gravstenarna från 1621 (till vänster) och 1628 (till höger).*

Jag har inte undersökt hur vanliga sådana foton är för andra gravar på dessa listor, så jag vet inte om det är just jag som haft stor tur med bra foton av mina förfäders gravar. Men självklart gläder jag mig åt denna ”framgång” i mitt letande efter intressant släktforskningsmaterial. Hoppas att även andra kan ha liknande tur med denna källa.

Bengt-Göran Löwenthal

MISHPOLOGEN

Medlemsblad för Judiska
Släktforskningsföreningen i Sverige

Föreningens ändamål är att främja intresset för judisk släktforskning och sprida kunskap om källor, litteratur och metoder för att finna judiska rötter och släktingar. Varje år kommer 4 nummer av vårt medlemsblad Mishpologen ut. Medlemmarna kan välja mellan att få Mishpologen distribuerat som papperstidning eller via e-post. Anmäl gärna e-post till a.grunewald@telia.com så sparar du pengar åt föreningen.

JUDISKA SLÄKTFORSKNINGSFÖRENINGEN I SVERIGE

JEWISH GENEALOGICAL SOCIETY OF SWEDEN

c/o Maynard Gerber

Box 7427

103 91 STOCKHOLM

Pg: 437 28 62–5

Kassör: Bertil Oppenheimer

e-post: bertil.oppenheimer@bdo.se

Ordförande: Thomas Fürth

Observatoriegatan 6

113 29 Stockholm

Tfn: 08-33 05 16/ 070-657 12 42

E-post: 08.330516@telia.com

Mishpologen och www.genealogi.se/judgen/

Ansvarig utgivare och redaktör: Björn Fagerstedt

Tfn: +46–70–997 24 27 e-post: bjorn.fagerstedt@sas.se

Ytterligare medlemmöten under våren!

Tisdagen den 16 mars kl 18.00 på
Judiska Biblioteket

"Oskarshamns mosaiska församling och dess medlemmar"

Paula Hersson-Ringskog berättar om de judiska familjerna i Oskarshamn mellan 1861 och 1938.

Varför lockades judar från ryska Polen - nuvarande Litauen - på 1860-talet till Oskarshamn? Vilka var de första judiska familjerna som levde och verkade i denna småländska köping? Namnen känner vi igen t ex Haskel, Hersson, Groschinsky och Urwitz.

Vad levde de av? Hur byggdes den judiska församlingen upp och hur såg omvärlden på judarna i Oskars-

hamn? Om detta och mycket annat berättar Paula Hersson-Ringskog, som har skrivit "Oskarshamns mosaiska församling 1888-1938" Oskarshamn 1995.

Efter föredraget har Judiska Släktforskningsföreningen i Sverige sitt årsmöte.

Vårens sista medlemmöte äger rum i maj - vi återkommer om exakt datum i nästa nummer av *Mishpologen*.

Då kommer Maynard Gerber och Sofie Stocklassa guida oss runt på de gamla judiska begravningsplatserna Aronsberg och Kronoberg som båda ligger på Kungsholmen i Stockholm.

KALENDARIET